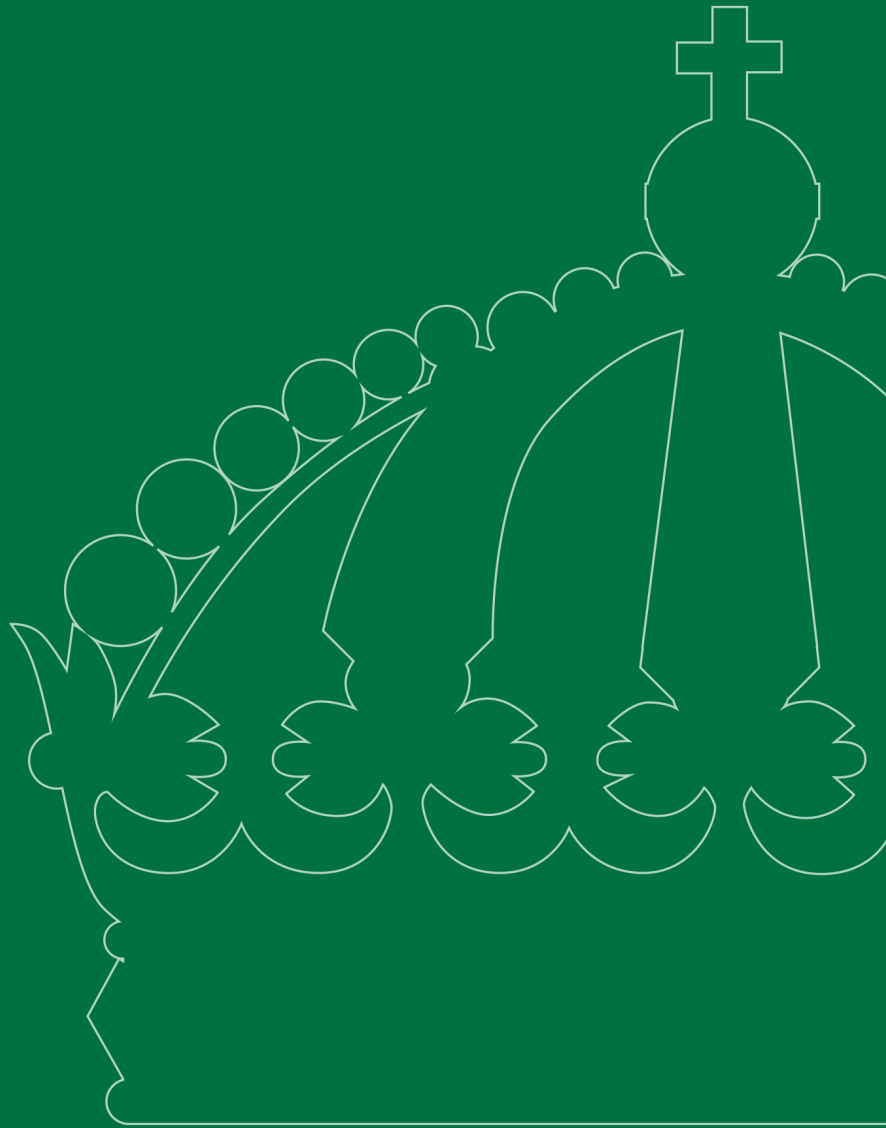

Inventering av lavar på åtta lador i Lillhärda

Utförd 14 april 2020 av Fredrik Jonsson på uppdrag av Länsstyrelsen Jämtlands län

UTGIVEN AV: Länsstyrelsen i Jämtlands län, Januari 2021

TEXT: Fredrik Jonsson

SAMTLIGA FOTON: Fredrik Jonsson

LÖPNUMMER: 2021:01

DIARIENUMMER: 511- 248-2021

Innehåll

BAKGRUND	5
SAMMANFATTNING AV RESULTATET	6
LADORNAS BESKAFFENHET	6
LAVFLORAN	7
RESULTAT – LADA FÖR LADA.....	8

Bakgrund

Under vårvintern 2020 anlitate Länsstyrelsen lavexperterna Fredrik Jonsson för att inventera lavfloran på ett antal lador i Lillhärda. Inventeringen utfördes i enlighet med Åtgärdsprogram för bevarande av hotade lavar på kulturved i odlingslandskapet för att öka kunskapen om förekomst och utbredning av lavar på kulturved i länet. Om ladorna blir föremål för restaurering utgör inventeringen dessutom ett gott underlag för att rätt hänsyn ska kunna tas.

Åtgärdsprogram för bevarande av hotade lavar på kulturved i odlingslandskapet är ett kunskapsunderlag och vägledande dokument med förslag på åtgärder för att gynna och bevara dessa lavar. Timmerlador, gärdsgårdar och hässjevirke har minskat i landskapet vilket lett till att flera lavararter vars livsmiljö utgörs av kulturved i dag är hotade. Vi behöver återskapa mer ved i jordbrukslandskapen och samtidigt vårda och bevara den kulturved som finns kvar. Åtgärdsprogrammet fastställdes av Naturvårdsverket 2011.

Noggrannare information om var olika lavar observerades vid inventeringen går att hitta på Artportalen (<https://www.artportalen.se>).

Sammanfattning av resultatet

Under vårvintern 2020 inventerades lavar på åtta timmerlador i östra delen av Lillhärda. Ladorna står på nästan plan, gammal jordbruksmark norr om Härjån.

Ladornas lavflora varierar ganska mycket, beroende på ladornas ålder och belägenhet. På flera av de äldsta ladorna finns en rik lavflora med flera rödlistade arter. Dock hittades ingen av fokusarterna som ingår i åtgärdsprogrammet för hotade lavar på kulturved.

Flera av de rödlistade lavarna växer på ett sådant sätt att några åtgärder troligen inte är nödvändiga i samband med eventuella renoveringar. Genom att de växer på friska stockar så räcker det med normal hänsyn för att bevara dessa, dvs att man undviker att borsta/tvätta eller måla/behandla stockarna samt att man undviker att byta ut friskt virke.

Varglav *Letharia vulpina* (hotkategori NT, nära hotad) är den överlägset vanligaste av de rödlistade lavarna på ladorna här. Den är något besvärligare att bevara, då de rikaste förekomsterna (med 1000-tals bålur) finns på taken på två av ladorna (nr 6 och nr 7 i kartan). Varglaven växer där på gamla, mer eller mindre förfallna spåntak. Förekomsterna som finns på själva ladväggarna är lättare att bevara, då de ofta växer på friska stockar. Om man har tänkt att lägga nya spåntak finns möjligheten att spika tillbaka spån med varglav ovanpå det nya taket. Försiktighet bör dock iakttagas då varglaven är giftig. Täckande kläder och munskydd bör man ha vid sådant arbete.

Ladornas beskaffenhet

Sammanlagt åtta lador inventerades. Några av ladorna står helt öppet på åkermark, medan några står lite halvskuggigt på åkerholmar eller i kanten av lite större trädbevuxna områden.

Samtliga lador är timmerlador och troligtvis är alla byggda med talltimmer. Sex av de åtta ladorna är timrade med rundtimmer, två av bilat timmer. Eventuellt är någon av ladorna gjorda av torrträd/torrakor. Att döma av de olika utseendena på knutskallarna så är ladorna av ganska varierande ålder, troligen från 1600- till 1800-talet. De yngre typerna av knutar kan till exempel ses på lada nr 2 och 5 med fyrkantshuggna, raka knutskallar. Lada nr 8 och nr 3 har runda och nästan obearbetade knutskallar, förutom möjligen lite avfasningar i ändarna på nr 3. Även dessa av nyare typ. Lada nr 7 har ålderdomliga, sexkantshuggna knutskallar, kanske av 1700-talstyp. Även lada nr 1 och 4 har ålderdomliga knutskallar med fasningar, kanske ännu äldre. Flera av ladorna har troligen blivit flyttade, eftersom stockarna var uppmärksammade med siffror.

Ladornas tak är antingen klädda med pannplåt, eller äldre spåntak, oftast i dåligt skick. Några lador har den märkliga egenheten att ena takhalvan är klädd med pannplåt, medan den andra enbart har spåntak.

Lavfloran

Lavfloran visade sig variera mycket, dels mellan de olika ladorna, dels på de olika sidorna på ladorna. Flera av ladorna är placerade med gavlarna i nordsydlig riktning vilket är något ogynnsamt för lavfloran. Det beror på att den starka solstrålningen når, förutom den sydvända gaveln, även de östra och västra sidorna som därigenom blir ganska lavfattiga. I sådant fall blir nästan bara den nordvända gaveln rik på lavar. Så är fallet med lada nr 2, 3 och 4. Sammanlagt fem rödlistade lavar påträffades: ladvav, varglav, halmgul örnlav, vedskivlav och vedflamlav. Överlägset vanligast av dessa var varglav. Varglav får sägas vara något av en karaktärsart på ladorna, mest rikligt förekommande är den på några av spåntaken, särskilt på ladorna nr 6 och 7, där tusentals bålur täcker taken. På lada nr 6 växer varglaven på den sydostvända sidan av taket, medan den på lada nr 7 växer på den sydvända sidan av taket. Varglav hittades på sex av de åtta ladorna och saknades endast på lada nr 3 och nr 8.

De lavararter som ingår i åtgärdsprogrammet för hotade arter på kulturved påträffades inte. De rödlistade arterna som påträffades var framförallt arter som främst är skogslevande (vedflamlav, vedskivlav och halmgul örnlav) eller som är ungefär lika vanliga i naturen som på kulturved (varglav och ladvav).

De rödlistade lavarna vedflamlav, vedskivlav, ladvav och halmgul örnlav observerades främst på sådana platser som troligen inte skulle påverkas av en renovering av ladorna då de hittades främst på friska stockar.

Varglav är den art som kräver mest åtgärder för att bevaras i stora populationer.

Lista på observerade lavar och dess rödlistekategorier:

Varglav *Letharia vulpina*, hotkategori NT

Vedskivlav *Hertelidea botryosa*, hotkategori NT

Vedflamlav *Ramboldia elabens*, hotkategori NT

Halmgul örnlav *Ochrolechia alboflavescens*, hotkategori NT

Ladvav *Cyphelium tigillare*, hotkategori NT

Ladkantlav *Protoparmelia oleagina* ej längre rödlistad

Resultat – lada för lada

Översiktskarta över Lillhärdal med det inventerade området markerat.

Ortofoto över det inventerade området med de åtta ladorna numrerade. Längst ner i bild rinner Härjån.

Lada nr 1.

Timmerlada med gamla sexkantshuggna och fasade knutskallar. Ladan står i kanten av en skogsdunge, och endast den sydvästra gaveln är exponerad mot åkern. Den sydvästra gaveln är brädklädd i övre delen och är kraftigt solbränd och saknar lavar. Taket är spånklätt åt söder medan det mot norr är klätt med pannplåt. På den spånklädda delen är lavfloran rik, med bland annat ett tjugotal spridda varglavsbålar. Den nordvästra sidan är delvis skuggad av träd vilket gör att lavfloran är sparsam.

Lada nr 1 står i en skogskant. På bilden syns den solbrända sydvästra gaveln och det åt söder sluttande spånklädda taket. Till höger syns hässjevirket som står lutat mot ladans sydöstra sida.

Nordöstra gaveln har en brädklädd utbyggnad, vilket gör att timmerväggen innanför helt saknar lavar. Där växer dock en resupinat (fruktkropp tätt tryckt mot underlaget) vit ticka på en stock, troligen citronticka *Amyloporia xantha*. På sydöstra sidan står något slags gammalt jordbruksredskap uppställt och över det har man haft ett brädtak som nu börjar förfalla. På brädtaket växer ett femtiotal bålar med varglav samt cirka 25 kvadratdecimeter med vedskivlav (NT). Här växer också krumlav *Arctoparmelia incurva*, normalt en stenväxande lav som ibland även förekommer på gammalt trä. På andra halvan av sydöstra sidan står ett stort res med hässjevirke uppställt. Kanske ett hundratal, mest slanor men även stolpar. Även på dessa växer varglav, men mer sparsamt, endast ett tiotal bålar. Genom att den väggen är täckt med antingen hässjevirke eller brädvägg så har själva väggen en sparsam och svåråtkomlig lavpåväxt.

Arter

Varglav	50 bålar	Brädtak över jordbruksredskap på sydöstra sidan
Varglav	20 bålar	På det spåntäckta sydvända taket

Vedskivlav	25 dm ²	Brädtak över jordbruksredskap på sydöstra sidan
Varglav	10 bålar	På hässjevirkresres på sydöstra sidan

Lada nr 2.

En lite mindre timmerlada, med enklare raka knutskallar av lite yngre typ. Ladan står nästan helt öppet i en åker. Den ser ut att vara timrad i tall och det är rundtimmer. Taket är klätt med pannplåt åt väster, medan östra sidan har gammalt spåntak med rik lavvegetation. Tre varglavsåbålar syns på taket. Den sydexponerade gaveln är rejält brunbränd och saknar lavar. Även östra och västra sidan har en sparsam lavflora. På norra gaveln är däremot hela sidan mer eller mindre täckt av lavar. Dock främst ganska vanliga arter såsom nordlig kantlav *Lecanora circumborealis*, luddig skägglav *Usnea hirta*, gårdsgårdskantlav *Lecanora varia*, blåslav *Hypogymnia physodes*, vedpyttelav *Strangospora moriformis*, brämlav *Tuckermanopsis chlorophylla* och mjölig flarnlav *Pycnora sorophora*. Här finns också rikligt med björktagellav *Bryoria simplicior*. Tre halvcentimeterstora varglavsåbålar växer också öster om luckan. Längst ned på andra brädan på luckan, sett ifrån öster, växer tre små bålar med ladlav *Cyphelium tigillare* (NT) täckande cirka en kvadratcentimeter.

Lada nr 2. Här syns den nordexponerade gaveln, som har en ganska rik lavflora. På luckan växer lite ladlav. Västra taksidan syns också, den som är täckt med pannplåt.

Arter

Varglav	3 bålar	Öster om luckan på norra gaveln
Ladlav	3 bålar	På andra brädan på luckan (sett från öster) på norra gaveln

Lada nr 3.

Den här ladan liknar ganska mycket lada nr 2, i det att det är en relativt liten rundtimmerslada där gavlarna ligger i riktning mot söder och norr. Det finns luckor på båda gavlarna, men den sydvända saknar själva luckan/dörren. Till skillnad från föregående är knutskallarna runda, med raka eller i vissa fall fasade ändar. Södra gaveln vätter åt en åker, medan den norra ligger ganska nära en grusväg. Sidorna ligger i igenväxande hagmark och man skulle behöva röja upp närmast ladan. Taket består av pannplåt och är i gott skick. Lavfloran är betydligt sparsammare på den här ladan, även på norrgaveln, och inga ovanliga eller rödlistade arter hittades.

Lada nr 3. Här syns den nordvända gaveln som ligger nära grusvägen och är till viss del beskuggad av igenväxande hagmark.

Arter

Inga rödlistade arter

Lada nr 4.

Även denna lada står i nordsydlig riktning, med gavlarna åt norr respektive söder. Det är en rundtimmerslada av tall, med ålderdomligt huggna knutar som varierar rätt mycket. Ladan står på en trädklädd åkerholme omgiven av en åker med de flesta sidor trots allt ganska exponerade. Mot östra sidan finns hässjevirke och brädor uppställda, men de har delvis rasat ihop. De östra och västra väggarna bär spår efter uppmärkning vilket tyder på att man har

flyttat ladan. Taket är ett gammalt spåntak som delvis har börjat rasa in. Lavfloran är ganska rik på taket, men varglav förekommer främst på norra delen av östra taksidan (över 100 bålar). Varglav förekommer också rikligt på norra gaveln och nordöstra knuten (över 100 bålar). Det finns också ett femtontal bålar av varglav på de tre nedersta stockarna på östra sidan. Där växer också vedskivlav *Hertelidea botryosa* med en storlek av cirka en kvadratdecimeter mellan de stora varglavsbålarna på nedersta stocken. I övrigt är lavfloran rikast och mest varierad på norra gaveln.

Lada nr 4. Här syns den norra gaveln där varglav förekommer både på väggen och knuten (ett 100-tal bålar) och på takutsprånget.

Arter

Varglav	100 bålar	Östra taksidan
Varglav	100 bålar	Norra gaveln inklusive nordöstra knuten
Varglav	15 bålar	Östra sidan, tre nedersta stockarna
Vedskivlav	1 dm ²	Östra sidan, nedersta stocken

Lada nr 4. Varglavsbålar, och mellan dessa ett stråk med den grågröna vedskivlaven. På nedersta stocken på östra sidan.

Lada nr 4. Varglaven med sin lysande giftigt gröngula färg är en karaktärsart för ladorna i området.

Lada 5.

Det här är en lada med bilade stockar och lite enklare rakare knutar. Ladan har tak av pannplåt, men saknarnockplåtar. Gavlarna är vända mot nordost respektive sydväst vilket gör att lavfloran är lite jämnare fördelad på ladans olika sidor. Rikast lavflora finns på ladans nordvästra sida följt av nordöstra gaveln. På nordvästra sidan, på sjunde stocken nerifrån räknat, fem centimeter från nordvästra knuten, växer en halv kvadratcentimeter stor bål med ladvkantlav *Protoparmelia oleagina*. På nordöstra gaveln finns tre varglavsbålar på nedersta stocken. Det finns ytterligare ett femtontal små varglavsbålar på samma gavel på sydöstra knuten. På andra stocken nerifrån, cirka en meter från nordöstra knuten finns ett par bålar med vedflamlav *Ramboldia elabens* (se 2 små bilder nedan).

Lada nr 5. Denna lada står öppet till och har bilade stockar. Här syns den sydvästvända gaveln.

Arter

Ladvkantlav	1 bål	På nordvästra sidan, på sjunde stocken nerifrån, 5 cm från NV-knuten.
Varglav	3 bålar	På nordöstra gaveln.
Varglav	15 bålar	På sydöstra knuten, på nordöstra gaveln.
Vedflamlav	2 bålar	På nordöstra gaveln, på andra stocken nerifrån 1 m från NÖ-knuten.

Lada 6.

Ladan har bilade stockar där gavlarna vetter åt sydväst respektive nordost. Ladan står öppet mitt i en åker. Taksidan som vetter åt sydost är täckt av ett gammalt spåntak som är ganska täckt av varglav, tusentals bålar spridda är över hela taket. På sydöstra väggen är lavfloran sparsam, men, främst på nedersta stocken finns ett femtiotal små varglavsålar. På nordöstra gaveln finns den rikaste lavfloran, med exempelvis luddig skägglav, gärdsgårdskantlav, mjölig flarnlav, nordlig kantlav, blåslav, stocklav *Parmeliopsis ambigua*, vedlav *Parmeliopsis hyperopta*, klilav *Imshaugia aleurites* och flarnlav *Hypocenomyce scalaris*. Där växer också minst 25 varglavsålar, alla ganska små. Där växer också minst 15 bålar med vedflamlav, främst på tredje och femte stockarna nerifrån. På sjätte stocken nerifrån växer vedskivlav. Den täcker ungefär en kvadratdecimeter. Här hittades också ett par små bålar med ladvantlav, en på sjunde stocken nerifrån en knapp meter från nordvästra knuten och dels på nedersta brädan på luckan. Längs med sydvästra sidan ligger en hög med nedrasat hässjevirke, där växer ett tiotal små varglavsålar.

Lada nr 6. Precis som nr 5 har den här ladan bilade stockar. Sydöstra taksidan lyser gult av varglav. Här syns också den nordöstra gaveln som förutom taket är rikast på lavar.

Arter

Varglav	1000 bålar	På sydöstra taksidan
Varglav	50 bålar	På sydöstra väggen, främst på nedersta stocken, små bålar
Varglav	25 bålar	På nordöstra gaveln, små bålar
Vedflamlav	15 bålar	På nordöstra gaveln, främst på tredje och femte stocken nerifrån
Vedskivlav	1 dm ²	På nordöstra gaveln, på sjätte stocken nerifrån
Ladvantlav	2 bålar	På nordöstra gaveln, på sjunde stocken nerifrån, plus på luckan
Varglav	10 bålar	På hässjevirke på sydvästra sidan

Lada nr 6. Lavmosaik på luckan på nordöstra gaveln.

Lada nr 6. Vedflamlav med svarta glänsande apothecier på vit bål. Längst upp en nordlig kantlav som också har svart apothecier men med en vit rand/kant runt varje apothecie. På nordöstra gaveln.

Lada 7.

En gammal rundvirkeslada av talltimmer, med sexkantshuggna knutar och gammalt spåntak som börjar förfalla. Gavlarna vetter på denna byggnad åt väster respektive öster, och på de åt söder respektive norr riktade taken växer varglav, tusentals på det sydvända, medan endast enstaka på det nordvända. På södra sidan är det sparsamt med lavar, den sidan är rejält solbränd. Ett femtiotal små varglavsålar växer där på utskjutande golvplankor. Det finns också thelomma *Thelomma ocellatum* vid knutarna. På östra gaveln finns ett hundratal varglavsålar på hässjevirke som står lutat mot väggen och även på själva ladväggen finns ungefär lika många ålar, främst på nordöstra knuten. På tredje stocken nerifrån växer också minst tio kvadratdecimeter med vedskivlav. På norra sidan är lavfloran rik, mest med vanliga arter. Där finns ett tiotal varglavsålar. Ladväggslav växer på dörren, med tre små ålar som vardera är en halv kvadratcentimeter stora. Rikligare på dörren förekommer tallflarnlav *Pycnora xanthococca*. På utskjutande golvplankor växer halmgul örnlav *Ochrolechia alboflavescens* (NT).

Lada nr 7. Här syns den nordvända taksidan, som endast har enstaka varglavsålar samt de lavrika väggarna mot norr och öster.

Arter

Varglav	1000 ålar	På sydvända taksidan
Varglav	enstaka	På nordvända taksidan
Varglav	50 ålar	På södra sidan, på utskjutande golvplankor
Varglav	100 ålar	På hässjevirke lutande mot östra gaveln
Varglav	100 ålar	På östra gaveln, främst på nordöstra knuten
Vedskivlav	10 dm ²	På östra gaveln, på tredje stocken nerifrån
Varglav	10 ålar	På norra sidan
Ladväggslav	3 ålar	På dörren på norra sidan
Halmgul örnlav		På utskjutande golvplankor på norra sidan

Lada nr 7. Sexkantiga knutskallar och rik lavflora med till exempel luddig skäglav och varglav.

Lada nr 7. Tallflarnlav till vänster, starkt uppförstorad med svarta apothecier med vågig kant. Till höger lavmosaik med gärdsgårdskantlav, mjölig flarnlav, nordlig kantlav och i mitten ladkantlav (brun fläck) samt ytterligare några arter.

Lada 8.

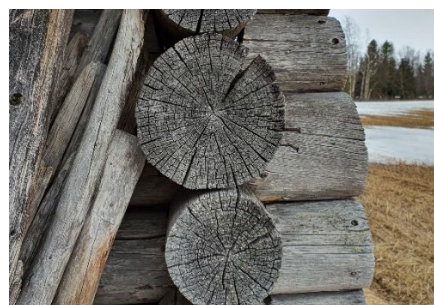
Rundtimmerslada av lite yngre typ, med helt runda, obearbetade knutskallar. Ladan har tak av pannplåt. Västra gaveln vetter mot en åker, medan övriga sidor är mer eller mindre tätt invuxna i igenväxande betes- eller slåttermark. På norra sidan står rikligt med hässjevirke lutat mot väggen och på södra sidan växer ett tätt häggbuskage. Lavfloran är mestadels sparsam, men längst ner på norra sidan, på nordvästra knuten, växer sotlav *Cyphelium inquinans* på nedersta stocken och på stocken ovanför en halv kvadratdecimeter med ladlav, som dock är i lite risigt skick. Sotlaven växer också på stocken intill knuten (se bild nedan till vänster) och där finns även ett tiotal bålar med ladkantlav på cirka en kvadratcentimeter vardera.

Lada nr 8. Ladan står i skogskanten och har en sparsam lavflora förutom längst ner vid den nordvästra knuten (synlig mitt i bilden) där flera intressanta arter växer.

Arter

Sotlav		På norra sidan, på nedersta stocken, på och vid nordvästra knuten
Ladlav	0,5 dm ²	På norra sidan av nordvästra knuten, på andra stocken nerifrån
Ladkantlav	10 bålar	På norra sidan på nedersta stocken vid nordvästra knuten

Lada nr 8. Sotlav växer på norra sidan ladan, på nedersta stocken och vid nordvästra knuten.

Länsstyrelsen
Jämtlands län

Telefon: 010-225 30 00
jamtland@lansstyrelsen.se
www.lansstyrelsen.se/jamtland

TILLSAMMANS FÖR EN HÅLLBAR FRAMTID